

## Transsexuellas situation

Liberala utgångspunkter för att förbättra transsexuellas situation

Liberalismen är mångfaldens ideologi. Liberalismen värnar respekten för varje människas egenart och varje människas rätt att forma den egna tillvaron utifrån sina egna känslor, drömmar och värderingar. Vi bejakar och hyllar den mänskliga mångfald som andra, mörkare läror ser som ett hot.

Till de mest grundläggande egenskaperna i den mänskliga identiteten hör uppfattningen om könstillhörighet. Att varje människa själv borde ha rätt att avgöra vilket kön hon tillhör låter som en självklarhet. En viss grupp människor utsätts dock för osynliggörande, diskriminering och i många fall förakt, enbart på grund av deras uppfattning om den egna könstillhörigheten.

Transsexualism Transsexualism eller transsexualitet är upplevelsen av en motsättning mellan individens biologiska kön och uppfattning om den egna könstillhörigheten. Transsexuella beskriver det ofta som att "ett naturens misstag blivit begånget". Ofta - men inte alltid - känner transsexuella en stark önskan att genom kirurgiska eller hormonella åtgärder få till stånd en anatomisk förändring i syfte att få den egna kroppens utseende att stämma överens med "det psykiska könet". Transsexuella finns av båda könen och könsbyten kan alltså ske i båda riktningarna. Ingen kan med säkerhet säga hur många transsexuella det finns i Sverige. Uppskattningarna varierar mellan några hundra till några tusen personer.

Transsexualism skall inte förväxlas med transvestism, där individen vill klä sig i det motsatta könets kläder men är tillfreds med sitt fysiska kön. Transsexualism har inte med den sexuella identiteten att göra, transsexuella kan vara både homo-, bi- och heterosexuella. Vissa anser att personer som vill byta kön bara kan anses transsexuella före operationen. Det är dock inte alls ovanligt att personer efter fullbordat könsbyte fortsätter att t.ex. vara aktiva i föreningar och nätverk för transsexuella. I detta sammanhang avses med termen transsexuella alla som upplever, eller före en könsbytesoperation har upplevt, att ens biologiska kön inte stämmer överens med ens köns- identitet.

Lagen om fastställelse av könstillhörighet i vissa fall De viktigaste bestämmelserna om könsbyte finns i lagen (1972:119) om fastställelse av könstillhörighet i vissa fall. Denna lag har flera allvarliga brister som gör att den i vissa fall försvårar transsexuellas situation i stället för att underlätta den.

Lagen kräver exempelvis att den som skall genomgå könsbyte skall vara ogift, något som i praktiken tvingar många transsexuella till familjesplittring för att kunna genomgå det efterlängtrade könsbytet. En gift transsexuell person som vill ändra sitt biologiska kön måste således skilja sig från sin make eller maka, med allt vad detta innebär i form av bodelning

och övriga konsekvenser.

Det gifta par som vill fortsätta att leva tillsammans efter att ena parten bytt kön måste alltså först genomgå äktenskapsskillnad och sedan ingå registrerat partnerskap. Att lagen på detta sätt tvingar transsexuella till familjesplittring är både onödigt och direkt inhumant.

Den som, å andra sidan, väljer att leva vardagen i enlighet med sin upplevda könstillhörighet utan att genomgå kirurgisk behandling stöter på andra problem. Ett sådant problem är namnfrågor. Enligt praxis tillåts inte personer som juridiskt sett är män att byta till kvinnliga förnamn och vice versa. Detta sker med hänvisning till 34 § i namnlagen (1982:670), som lyder: "Som förnamn får inte godkännas namn som kan väcka anstöt eller kan antas leda till obehag för den som skall bära det eller namn som av någon annan anledning uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn."

Ur ett liberalt perspektiv finns det inga rimliga skäl att förbjuda personer att bära ett visst förnamn enbart för att det förknippas med det andra könet. Den principiella frågan påverkas inte av att det finns ett begränsat antal "könsneutrala" förnamn som är tillgängliga för alla oavsett könstillhörighet. Att byta från manligt till kvinnligt förnamn, eller vice versa, är inget som görs av okynne. De nämnda begränsningarna i reglerna för förnamnsbyte minskar inte den stora allmänhetens valfrihet men upplevs som en stor begränsning för många transsexuella.

Könsbyte och identitet i äldre handlingar I lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall och i förarbetena till lagstiftningen finns ingen särskild reglering som ger rättighet för en person som genomgått könsbyte att få sin identitet i betyg, anställningspapper etc. ändrad retroaktivt. Det är upp till respektive skola eller arbetsgivare att tillmötesgå ett sådant önskemål. Det har visat sig att personer som genomgått könsbyte haft svårigheter att få sådana önskemål tillgodosedda varför jag anser att det i lagen bör införas en rättighet till retroaktivt namnbyte.

Attityder och diskriminering För transsexuella kan det vara mycket varierande hur de blir bemötta av andra människor. En del förstår deras svåra situation och ger dem sitt fulla stöd. Andra, kanske de flesta, reagerar med rädsla, obehag och fientlighet. Följden av detta blir att den transsexuelle ofta hamnar i ett psykologiskt underläge och blir mycket känslig för omgivningens reaktioner. Det är inte ovanligt att transsexuella tvingas sluta sina jobb eller utbildningar. Att få en anställning under tiden som en transsexuell genomgår sin medicinska behandling är praktiskt taget omöjligt; dels eftersom personen kan ge ett tvetydigt eller säreget intryck utseendemässigt (även om arbetet inte har något med utseendet att göra), dels för att personens sociala och psykologiska könsroll är under förändring vilket ytterligare försvårar en eventuell anställning, oberoende av vilken könsroll som personen väljer att presentera sig i.

Lagen (1999:133) om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning ger inget skydd mot diskriminering på grund av transsexualitet. Inte heller brottsbalkens förbud mot olaga diskriminering (16 kap. 9 §) skyddar transsexuella. Utredningen som föregick införandet av lagen mot förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning (SOU 1997:175) hävdade att diskriminering på grund av transsexualitet kunde anses omfattas av jämställdhetslagens förbud mot diskriminering på grund av könstillhörighet. Det är dock oklart om så verkligen är fallet. Regeringen

bör därför få i uppdrag att utreda om jämställdhetslagens diskrimineringsförbud uttryckligen skall gälla även förbud mot diskriminering på grund av upplevd könstillhörighet.

Bidrag till transsexuellas organisationer Transsexuella organiserar sig sedan några år i Riksförbundet för transsexuella (RFTS), en fristående sammanslutning utan koppling till t.ex. RFSL eller RFSU. Många transsexuella söker sig också till föreningarna FPE-S och FPE-NE, vilka även organiserar transvestiter. Hittills har RFTS inte erhållit någon form av offentligt stöd för sin verksamhet, trots att denna är av mycket stor betydelse för de transsexuella som genom föreningen kan få stöd, information och kontakt med andra i samma situation. Det bör undersökas på vilket sätt staten kan ge ekonomiskt stöd åt transsexuellas organisationer.

Behovet av en utredning om transsexuellas situation Det behövs en utredning som ur ett helhetsperspektiv belyser transsexuellas situation i det svenska samhället. Utredningen bör omfatta både lagstiftningsfrågor, behandlingsfrågor (t.ex. hälso och sjukvårdens bemötande och proceduren kring könsbytesoperation) och sociala frågor (t.ex. diskriminering, attityder och organisationsstöd). Utredningen skall ha tät kontakt med såväl transsexuellas organisationer som med övrig expertis på området och bör ha ett allmänt hållet mandat att lämna de förslag som anses behövliga för att förbättra transsexuellas situation i samhället.

Hemställan Med hänvisning till det anförda hemställs 1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av ändring av lagen om fastställelse av könstillhörighet i vissa fall, 2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av ändring av namnlagen,<sup>1</sup> 3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rättighet till retroaktivt namnbyte efter köns- byte,<sup>1</sup> 4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om jämställdhetslagens diskrimineringsförbud och diskriminering på grund av upplevd könstillhörighet,<sup>2</sup> 5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om bidrag till transsexuellas organisationer 6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utredning av transsexuellas situation i samhället.

Stockholm den 20 september 1999

Barbro Westerholm (fp)

1 Yrkandena 2 och 3 hänvisade till LU.

2 Yrkande 4 hänvisat till AU.